

MESLEKİ SORUMLULUK SİGORTASININ MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF ERRORS AND OMISSIONS INSURANCE IN TERMS OF ACCOUNTANTS

Arş. Gör. Merve KIYMAZ*

Arş. Gör. Ahmet AĞSAKAL**

Arş. Gör. Dr. Şuayyip Doğuş DEMİRCİ***

ÖZ

Toplumsal yaşama geçişle birlikte insan hayatında yeni riskler ortaya çıkmış ve kişiler yaptıkları işler dolayısıyla diğer insanlara ve kurumlara karşı sorumlu olmaya başlamışlardır. Dolayısıyla kişiler hem kendi risklerini azaltmak hem de karşı tarafa vereceği zararı teminat altına almak için çeşitli sigortalardan yararlanma ihtiyacı duymuşlardır. Mesleki sorumluluk sigortası da bunlardan biridir. Özellikle 1990 yılında Enron şirketinde yaşanan skandallarla birlikte gün yüzüne çıkan finansal tablolarda makyajlama olayı toplumun denetçilere, muhasebecilere ve mali tablolara olan güvenini zedelemiştir. Bu çalışmayla işletmelerde kasten ya da gayri ihtiyari ortaya çıkabilecek olan sorunlara karşı sorumluluk sigortasından yararlanan muhasebe meslek mensuplarının hangi tür olaylarda sigortaya başvurduğu incelenmiştir. Bu bağlamda sigorta şirketleriyle görüşülerek mesleki sorumluluk sigortasından yararlanan kişilerin sigorta poliçeleri elde edilmeye çalışılmıştır. Sigortacıların bilgileri paylaşmak istememesi ve müşteri mahremiyeti çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Buna karşın rıza gösteren şirketlerin birer örnek olay niteliği taşıyan poliçeleri şirket ve müşteri ismi gizli kalmak kaydıyla çalışmaya dâhil edilmiştir. Sonuçta ise örnek poliçelerden yola çıkılarak muhasebe meslek mensuplarının hangi durumlarda ve hangi oranda sigortadan faydalandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mesleki Sorumluluk Sigortası, Muhasebe, SMMM, YMM

* Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü

** Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölüm

*** Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü

ABSTRACT

With the transition to social life, new risks have emerged in human life, social life and people began to responsible for their work to the other people and institutions. Therefore, parties need to benefit from a variety of insurance to guarantee against damage of both sides and reduce their risks. Errors and Omissions insurance (professional liability insurance) is one of them. Especially in 1990, the event of make-up of financial statements in Enron Company have damaged the confidence of society to auditors, accountants and financial tables. In this study, it has been examined that which kind of events orientate accountants -who has already errors and omissions insurance against to problems which occurs deliberately or unintentional- benefit from insurance. In this context, insurance policies of people who benefit from errors and omissions insurance have been tried to obtain from insurance companies. Reluctance of insurers to share information and customer privacy are limitations of the study. Despite that, companies which consent to use their policies by removing company and customer name have been included to the study. As a result it has been determined in which cases and ratios accountants benefit from professional liability insurance.

Keywords: Errors and Omissions Insurance, Accounting, Public Accountant, Certified Public Accountant

1.GİRİŞ

Günümüz insanının kendi sorumsuzluğundan kaynaklanan zararı telafi etme konusunda ciddi sıkıntıları vardır. Bu sıkıntılar göz önüne alındığında toplumda herkesin kabul edeceği ve ortaya çıkan zararları telafi edici önlemler almak kaçınılmaz olmuştur. Kişiler, yaşamları boyunca uğrayacakları bedeni ve maddi zararları şahsi tasarrufları ile karşılayamayacaklarını anladıkları zaman, diğer kişilerle birleşerek zararları aralarında bölüşme yoluna gitmişler ve sigorta kavramı insan hayatında yerini almaya başlamıştır.

İnsanoğlu hayatı boyunca kendini tehdit eden risklere karşı kendini koruma ihtiyacı hissetmiş ve sahibi olduğu malın bir zarara uğraması neticesinde yaşayacağı ekonomik kaybı düşünerek sigorta yaptırmaya yönelmişlerdir (Özbolat, 2014, s.25). Sigorta; aynı tür tehlikeye, rizikoya maruz kalan bireylerin belirli miktarda parayı ödeyerek dâhil oldukları bir güvence sistemidir. Bu sistemde toplanan para sadece tehlikeden, rizikodan doğrudan doğruya

etkilenenlerin maddi zararlarını tek başlarına göğüslemek yerine sigorta yaptırınlar arasında paylaştırılmaktadır. (Kahraman, 2014, s.2). Diğer bir tanıma göre sigorta, tehdit oluşturan risklere karşı kişinin emniyet ihtiyacı duyması sonucu ortaya çıkan teminattır (Pekiner, 1974, s.13). Dolayısıyla gün geçtikçe artanbu emniyet ihtiyacı doğrultusunda sigortacılık faaliyetleri de yaygınlaşmaya ve farklı alanlarda kendini göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda,ortaya çıkan veya çıkabilecek zararları telafi adına dünyada uzun süredir kullanılan, ülkemizde ise son yıllarda revaç görmeye başlayan mesleki sorumluluk sigortası gün geçtikçe önem kazanmaya devam etmektedir. Mesleki sorumluluk sigortasının kullanıldığı alanlardan birisi de çalışmaya konu olan muhasebe meslek mensuplarıdır.

Mesleki sorumluluk sigortası sadece muhasebe meslek mensupları için olmayıp;avukat, eczacı, doktor, mühendis gibi mesleklerin icrası sırasındaki yetersiz ve hatalı işlemler sonucunda, üçüncü kişilere verilecek zararların tazmini için de kullanılan bir sigorta türüdür.Dünya’da en fazla sağlık sektöründe uygulanmaktadır. Muhasebe meslek mensupları açısından ise mesleki sorumluluk sigortası yeni uygulanmaya başlamıştır ve bir takım sorunlarla karşılaşılması muhtemeldir. Bu çalışmanın amacı mesleki sorumluluk sigortası kavramının detayları ile açıklanması ile birlikte muhasebeciler açısından da kullanımın var olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu amaca yönelik olarak çalışmada ilk olarak mesleki sorumluluk sigortası kavramı ve bu kavramla ilgili bu vakte kadar yapılan çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra mesleki sorumluluk sigortası ile ilgili mevzuatta yer alan hükümlere yer verilmiştir. Sonuç olarak ise bir sigorta şirketinden elde edilen sigorta poliçelerinden yola çıkılarak muhasebe meslek mensuplarının hangi durumlarda ve hangi oranda sigortadan faydalandığı tespit edilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Meslek mensupları mesleğini devam ettirebilmek için çeşitli sorumluluklar yüklenmekteve yüklendiği bu sorumluluğun gerektirdiği şekilde, başkalarına zarar vermeden gerçekleştirilmeye özen göstermelidirler (Eren, 2010, s.135). Bu özen, yaptığı iş gereği hem sözleşmeye konu olan edimle ilgili ifa menfaatini hem de sözleşme dışında kalan kişi ve mal varlığı değerlerine zarar vermemeyi içermektedir (Tiryaki, 2008, s.272).

Mesleki sorumluluk sigortası, kişinin mesleğinin gerektirdiği faaliyetleri

yaparken ortaya çıkan veya çıkabilecek zararlar nedeniyle talep edilen tazminatlar için sigorta himayesi sunan sorumluluk sigortasıdır (Can, 2006, s.15). Diğer bir tanıma göre ise, mesleki sorumluluk sigortası, serbest meslek faaliyetlerinden ortaya çıkan sorumluluğun sigortasıdır (Şenocak, 2009, s.1).

26 Mayıs 2013 tarihli ve 28658 sayılı Resmi Gazetede mesleki sorumluluk sigortasının konusu “*Bu sigorta sözleşmesi ile sigortalının poliçede belirtilen ve ilgili taraflarca konusu tarif edilerek sınırları çizilen mesleki faaliyeti ifa ederken; sözleşme süresi içinde meydana gelen olay sonucu doğan ve sorumluluk hükümleri uyarınca tazmini sözleşme süresi içinde ya da sonrasında talep edilen zararlara karşı veyasözleşme yapılmadan önce veya sözleşme yürürlükteyken meydana gelen bir olay nedeniyle, sadece sözleşme süresi içinde sigortalıya karşı ileri sürülebilecek taleplere karşı sözleşmede belirtilen miktara kadar isteme ilişkin makul giderleri de içerecek şekilde teminat verilir*” ifadesiyle belirtilmiştir. Resmi gazetenin aynı gün ve sayılı yayınında; bu sigortanın Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde ifa edilen mesleki faaliyetler için geçerli olduğu belirtilmiştir.

(Dursun, 2005) çalışmasında; finansal tablolarda meydana gelebilecek hata ve eksik bilgilerden ötürü ortaya çıkacak zararlara karşı işletmelerin finansal tablolarını sigorta ettirmelerini tavsiye etmektedir. (Sevim ve Dalkılıç, 2009); mesleki sorumluluk sigortasının muhasebe meslek mensupları için yeni olduğunu, muhasebe mesleği için sigorta poliçesi yapılmadan önce gerekli danışmanlık ve bilgi hizmeti verilmesi gerektiğini belirtmektedir. (Öntürk, 2014) ise; günümüzde, meslek mensuplarının işlerin yürütülmesi esnasında, kendisinin ya da çalışanlarının hata, ihmal veya kusurundan doğacak sorumlulukları sigorta güvencesi altına almasının zorunlu hale geldiğini, Türkiye’de bu alanın yeni olduğunu ve yeni TTK’da bu alana özgü mevzuat düzenlemesi yapılması gerektiğini savunmaktadır. Sorumluluk sigortaları ile ilgili yabancı literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların büyük bir kısmının sağlık sektörü sorumluluk sigortaları üzerine olduğu gözlemlenmiştir. (Scheurmann ve Baillie, 1995) yapmış oldukları çalışmalarında işverenlerin çalıştırdıkları işçilerden kaynaklanan hatalardan ötürü pek çok kez davalarla ve tazminat ödemeleriyle karşılaştıklarını, maruz kaldıkları bu riske karşı kendilerini sorumluluk sigortaları ile korumaya çalıştığını tespit etmiştir.

Mali Müşavirlik Mesleğinin Konusu

3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununun 2 nci maddesine göre mesleğin konusu şöyledir:

“Gerçek ve tüzelkişilere ait teşebbüs ve işletmelerin;

- a) Genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince, defterlerini tutmak, bilanço, kâr-zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işleri yapmak.
- b) Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, finans, malî mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak.
- c) Yukarıdaki bentte yazılı konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, malî tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmak.

Yukarıda sayılan işleri; bir işyerine bağlı olmaksızın yapanlara serbest muhasebeci malî müşavir denir.”

Yeminli mali müşavirlik mesleğinin konusu ise yine aynı yasanın 12 nci maddesi ile düzenlenmiştir. Bu bağlamda YMM’in görevi; “(b) ve (c) maddelerinde yazılı işleri yapmanın yanında Kanunun 12 nci maddesine göre çıkartılacak yönetmelik çerçevesinde tasdik işlerini yapmaktır.”

Mali Müşavirin Sorumluluğu

SMMM ve YMM’lerin sorumlulukları VUK’nun 227 nci maddesinde ve 3568 sayılı Kanunun 2 nci ve 12 nci maddesinde düzenlenmiştir. Bu kanunlar-genel olarak incelendiğinde YMM’ler “doğruluk denetimi” açısından sorumlu tutulurken SMMM’ler “uygunluk denetimi” açısından sorumlu tutulmuştur. SMMM’lerin sorumluluğu açısından 3568 sayılı Yasadaki eksiklik Vergi Usul Kanununun 227 nci maddesiyle düzenlenmiştir. Buna göre ilgili maddedeki sorumluluk unsurları sadece SMMM’ler için değil YMM’leri de içine alacak şekilde tüm meslek mensupları için düzenlenmiştir (Ozansoy, 2007).

Buna göre; SMMM ve YMM’lerin yasadaki kaynaklanan sorumlulukları şunlardır (Akgül, 2004):

- Müşterek ve Mütessesil Sorumluluk,
- Sahte Ve Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenlenmesi Ve Kullanılmasından Doğan Sorumluluk,

- Karşıt İnceleme Sorumluluğu,
- Vergi Kaçakçılık Suçuna İştirakten Dolayı Sorumluluk.

Müşterek ve Müteselsil Sorumluluk:

“Müşterek sorumluluk; birden fazla kişinin kusuru neticesinde zararın doğması halinde, zarar verenleri borçtan hissesi oranında sorumlu tutan bir sorumluluk türüdür” (Çitil, 2013). Kusur zarara neden olanların ortak kastından meydana gelebileceği gibi birbirinden bağımsız olarak da gerçekleşmiş olabilir. Kusur her iki tarafın kasten ya dakasti olmayarak gerçekleştirebileceği gibi, bir tarafın kasıtlı diğer tarafın ihmali dâhilinde de gerçekleşebilir. Bu durumda da yine müşterek sorumluluk söz konusudur (Gürsoy, 1973). Müteselsil Sorumluluk ise; “Birden fazla borçlunun, haksız fiil nedeniyle doğan zarardan, belirli bir sıraya göre sorumlu tutulmasıdır” (Çitil, 2013).

Müşterek ve müteselsil sorumluluk kapsamına giren olaylar mali müşavirlik mesleği açısından genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Beyannamenin mali müşavir tarafından elektronik ortamda düzenlenmesi ve imzalanmamasından doğan zararlar.
- Mali müşavirin düzenlediği beyanname, beyannamedeki matrah bilgileri ve beyanname hazırlanırken kullanılan belgelerdeki eksiklik ve yanlışlıktan doğan zararlar (Çitil, 2013).
- Düzenlenen tasdik raporlarında beyan edilen bilgilerin defter kayıtlarına ve bu raporlar yazılırken kullanılan diğer belgelere uygun olmamasından dolayı ortaya çıkan zararlar (Saruç ve Sarılı, 2004).
- YMM’lerin yapmış oldukları tasdikte herhangi bir yanlışlık olması durumunda ziyaaugratan vergiler ve kesilecek cezalar (Çetinoğlu, 2015)

Sahte ve Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılmasından Doğan Sorumluluk

Mali işlemlerde tasdik yetkisi YMM’lerde olduğu için sahte belge düzenlenmesi ve kullanılmasından doğan sorumluluğun büyük bir kısmı YMM’lere aittir. Maliye Bakanlığının Tasdik Yönetmeliğine göre çıkarmış olduğu 18 numaralı tebliğde bu durum açıkça belirtilmiştir. Buna göre; “YMM’ler tasdik etkileri beyanname ve eklerinde yer alan bütün bilgilerle bunların dayanağını teşkil eden defter kayıtları ve belgelerdeki bilgilerin doğruluğu ile beyanname tasdik ettikleri mükelleflerin sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanmasından sorumlu tutulmuşlardır” (Çürük ve Tüm, 2011, s.61).

Karşıt İnceleme Sorumluluğu

Karşıt inceleme sorumluluğu YMM'lere aittir. Yeminli Mali Müşavirlerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konuları, Tasdike İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 8 inci bendinin 2 nci maddesine göre YMM'ler belirli aralıklarla ve haber vermeden, kasa sayım ve stok tespiti yapabilmekte, envanter çalışmalarını denetleyebilmekte ve tasdik işlemleri ile ilgili karşıt incelemeler yapabilmektedirler (Ozansoy, 2007).

Vergi Kaçakçılık Suçuna İştirakten Dolayı Sorumluluk

Vergi borcunun yüksek meblağlara ulaşması kimi zaman vergi kaçakçılığına neden olmaktadır. YMM'nin yaptığı tasdik doğru olmadığı belirlenmesi ve vergi ziyanın ortaya çıkması halinde YMM ile vergi kaçakçılığı olayı arasında bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda vergi idaresi, vergi düzeninin ve vergi gelirlerinin korunması amacıyla YMM'leri vergi yükümlüsü ile birlikte olaydan sorumlu tutmaktadır (Yılmaz, 2004; Çürük ve Tüm, 2011).

SMMM'lerden ayrı olarak YMM'lerin ayrıca tasdik işleminden doğan hukuki sorumlulukları vardır. Bunlar; tasdik işleminden doğan sorumluluk ve hatalı tasdikten doğan sorumluluk olarak ikiye ayrılmakla birlikte, tasdik işleminden doğan sorumluluk için müşteri menfaatine uygun şekilde gerçekleştirilmesini ve muhasebe ve vergi denetimlerinin belirli bir sürede yapılmasını içermektedir (Yılmaz, 2004; Çürük ve Tüm, 2011). Ayrıca YMM'lerin tasdik işleminden sorumlu tutulabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar gerçekleşmediği takdirde YMM'ler tasdik işleminden sorumlu tutulamaz. Bu şartlar kısaca; sözleşmenin ihlal edilmesi, ihlal edilen sözleşmeden ötürü bir zarar ortaya çıkması, zarar ile akit arasında bir illiyet bağı olması ve kusurdur (Çürük ve Tüm, 2011).

Tablo 1. Müşterek Ve Mütessesil Sorumluluk Kapsamında İşletmelerin SGK Mevzuatına Göre Karşılaşabilecekleri Ceza Örnekleri ve Ceza Tutarları

5510 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNUNA GÖRE 2016 YILINDA UYGULANACAK İDARİ PARA CEZALARI		
İLGİLİ KANUN MADDESİ	Uygulanacak İdari Para Cezasının Nedeni	CEZA TUTARI
102-a/1	<ul style="list-style-type: none"> - Sigortalı işe giriş bildirgesi ile genel sağlık sigortası giriş bildirgesinin yasal süre içerisinde verilmemesi, - Yasal süre içinde verilmekle birlikte kurumca belirlenen şekle ve usule uygun verilmemesi, - İnternet-elektronik veya benzeri ortamda gönderilmesi zorunlu tutulduğu halde anılan ortamda gönderilmemesi. 	(Bir aylık asgari ücret) 1.647,00 TL
102-a/2	<ul style="list-style-type: none"> - Sigortalı işe giriş bildirgesinin verilmemesinin mahkeme kararından, denetim elemanlarının tespitlerinden, bankalar, döner sermayeli kuruluşlar, kamu idareleri ile kanunla kurulan kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi ve belgelerden anlaşılması halinde, bildireyi vermekle yükümlü olanlar hakkında her bir bildire için ceza tutarı. 	(Asgari ücretin 2 katı) 3.294,00 TL
102-a/3	<ul style="list-style-type: none"> - İşyeri esas alınmak suretiyle sigortalı işe giriş bildirgesinin verilmemesine ilişkin yukarıdaki tespitten ardından, bir yıl içinde yukarıda sayılan (102-a/2) durumlardan biriyle tekrar bildire verilmemesinin anlaşılması halinde, bildireyi vermekle yükümlü olanlar hakkında bu defa her bir bildire için ceza tutarı. 	(Asgari ücretin 5 katı) 8.235 TL
102-e/1, e/2, e/3	İşyeri defter, kayıt ve belgelerini kurumca yapılan yazılı ihtara rağmen onbeş gün içinde mücbir sebep olmaksızın ibraz etmeyen,	(Asgari ücretin 12 katı) 19.764 TL
	<ul style="list-style-type: none"> - Kamu idareleri ile bilanço esasına göre defter tutmakla yükümlü olanlar için ceza tutarı. 	(Asgari ücretin 6 katı) 9.882 TL
	<ul style="list-style-type: none"> - Diğer defterleri tutmakla yükümlü olanlar için ceza tutarı. 	(Asgari ücretin 3 katı) 4.941 TL

Kaynak: www.sgk.com.tr

Müşterek ve mütessesil sorumluluk kapsamında meslek mensuplarının işletme faaliyetleri dolayısıyla karşılaşabilecekleri durumlar Tablo 1 ve Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 1’de SGK işlemleri çerçevesinde karşılaşabilecek-

leri sorumluluk türlerine yer verilirken Tablo 2’de ise VUK kapsamına dâhil olan sorumluklar ve ceza tutarları gösterilmiştir. Her iki tabloyailişkin olarak değerlendirme yapıldığında ceza tutarlarının bin ila yüz bin Türk Lirası arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 2. Müşterek Ve Müteselsil Sorumluluk Kapsamında İşletmelerin VUK’a Göre Karşılaşabileceği Ceza Örnekleri ve Ceza Tutarları

VERGİ USUL KANUNUNDA YER ALAN CEZALAR (2016)		
İLGİLİ KANUN MADDESİ	Uygulanacak Para Cezasının Nedeni	CEZA TUTARI
Madde 353/ 1 Numaralı Bent	- Fatura, gider pusulası, müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu verilmemesi, alınmaması.	210,00 TL
	- Bir takvim yılı içinde her bir belge nevine ilişkin olarak kesilecek toplam ceza	110.000,00 TL
Madde 353/ 2 Numaralı Bent	- Perakende satış fişi, ödeme kaydedici cihaz fişi, giriş ve yolcu taşıma bileti, sevk irsaliyesi, taşıma irsaliyesi, yolcu listesi, günlük müşteri listesi ile Maliye Bakanlığınca düzenleme zorunluluğu getirilen belgelerin düzenlenmemesi, kullanılmaması veya bulundurulmaması	210,00 TL
	- Her bir belge nevine ilişkin olarak her bir tespit için toplam ceza	11.000,00 TL
	- Her bir belge nevine ilişkin bir takvim yılı içinde kesilecek toplam ceza	110.000,00 TL
Mükerrer Madde – 355	- Bilgi vermektten çekinenler ile 256, 257 ve mükerrer 257 nci madde hükmüne uymayan 1.Sınıf tüccarlar ile serbest meslek erbabı hakkında	1.370,00 TL
	- Tahsilat ve ödemelerini banka, benzeri finans kurumları veya posta idarelerince düzenlenen belgelerle tevsik etme zorunluluğuna uymayanlara bir takvim yılı içinde kesilecek toplam özel usulsüzlük cezası	1.100.000,00 TL

Kaynak: www.gib.gov.tr

Tablo’2 de tek bir belgeye ve tek bir sefere ilişkin olarak karşılaşılabilecek tutarların oldukça düşük olduğu görülse de birden çok belge söz konusu olduğunda ve bir takvim yılı içinde tekrarlanması halinde ceza tutarları çok yüksek meblağlara ulaşabilmektedir. Ayrıca tablodaki vergi cezası örnekleri Tablo 1’de olduğu gibi ilgili kanun maddeleri içerisindeki birçok ceza çeşidi arasından rastgele seçilerek örnek teşkil etmesi amacıyla çalışmaya dâhil edilmiştir.

Mesleki Sorumluluk Sigortası

Mesleki sorumluluk sigortaları sigorta türleri arasında Genel Sorumluluk Sigortaları içerisinde yer alır. Genel sorumluluk sigortaları branşında ayrıca işveren mali sorumluluk, çevre kirliliği mali sorumluluk, 3 üncü şahıslara karşı mali sorumluluk, asansör kazası 3 üncü şahıslara karşı mali sorumluluk vb. poliçe çeşitleri bulunmaktadır. Bu branşta en çok yapılan poliçe türü doktorlar tarafından yapılan yanlış teşhis gibi durumlarda doktora açılacak davalarda tazminatın tanzimi için kullanılan 3 üncü şahıslara karşı mali sorumluluk sigortalarıdır. Mali müşavirlerin müteselsil sorumluluğunda bulunan durumlar için yaptırıldıkları sigorta poliçesi türü ise mesleki sorumluluk sigortalarıdır. Tablo 3 incelendiğinde 2014 yılında toplamda 3.381.475 adet, 2015 yılında ise 3.456.178 adet poliçe yapıldığı görülmektedir. Bu poliçeler karşılığında 2014 yılında 634.407.542 TL, 2015 yılında ise 758.010.417 TL prim üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu poliçelerin 2014 yılında 302.609 adedi, 2015 yılında ise 273.732 adedi mesleki sorumluluk sigortalarından oluşmaktadır. 2014 yılında yapılan poliçelerden 91.222.296 TL prim üretimi gerçekleştirilirken, 2015 yılında bir önceki yıla göre poliçe adedi %9 oranında azalmış olmasına rağmen prim üretimi %31,21 oranında artış göstermiştir.

Tablo3. Genel Sorumluluk Sigortası Branşında Prim Üretimi ve Poliçe Adedi

	2015/5. Çeyrek	2014/4.Çeyrek	Yüzdesele Değişim
Genel Sorumluluk Sigortaları Prim Üretimi	758.010.417 TL	634.407.542 TL	19,48%
Genel Sorumluluk Sigortaları Poliçe Adedi	3.456.178 adet	3.381.475 adet	0,05%
Mesleki Sorumluluk Prim Üretimi	119.692.904 TL	91.222.296 TL	31,21%
Mesleki Sorumluluk Sigortası Poliçe Adedi	273.732 adet	302.609 adet	-0,09%

Kaynak: www.tsb.org.tr adresindeki istatistikler vasıtasıyla hazırlanmıştır.

Muhasebe Mesleki Sorumluluk Sigortasının Kapsamı

SMMM ve YMM mesleki sorumluluk sigortası, mesleki sorumluluk sigortalarının bir türüdür. Muhasebe meslek mensuplarının mesleklerini icra

ederken kendilerinden veya yanlarında çalışanlardan kaynaklanan ihmal hata ve yanlışlar sonucu üçüncü kişilerin kayıplarına *yönelik teminat*tır (Sevim ve Dalkılıç, 2009, s.18). Teminatın karşılanmasında ise; sorumluluğun kimde olduğu ve hata ya da ihmalden kaynaklanan zararların poliçenin kapsamına girip girmediği dikkat edilmesi gereken en önemli iki faktördür. Bu bağlamda 16 Mart 2006 tarihli ve 26110 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına göre; SMMM ve YMM mesleki sorumluluk sigortasının kapsamı klostaki şekilde tanımlanmıştır:

Sigortacı, sözleşmedeki şartlara tabi olmak kaydı ile sigortalının poliçede belirlenmiş mesleki faaliyeti ifa ederken neden olduğu zarar dolayısıyla ödeyeceği tazminat tutarları ile kararlaştırılmışsa;

a) Yargılama giderleri ve avukatlık ücretlerini,

b) Sigortalının müteselsil sorumluluk gereği ödeyeceği SSK primi, vergi, vergi cezası, gecikme zammı ve gecikme faizini, poliçede yazılı limitler dâhilinde temin eder.

Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının “B.1. Rizikonun Gerçekleşmesi” maddesinde iki yıl olarak belirlenen süre, bu kloz kapsamındaki mesleki faaliyet için beş yıl olarak uygulanır. Ancak, taraflar daha uzun bir süre kararlaştırabilir.

Teminat Dışında Kalan Haller

Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının “A.3. Teminat Dışında Kalan Haller” maddesinde yer alan düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla, ticari veya endüstriyel sırların saklanmaması veya kötüye kullanılması sonucu meydana gelebilecek zararlar teminat dışındadır.

Aksine Sözleşme Yoksa Teminat Dışında Kalan Tazminat Talepleri

Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının “A.4 Aksine Sözleşme Yoksa Teminat Dışında Kalan Haller, Tazminat Talepleri ve Ödemeler” maddesinde yer alan düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla;

1. Türkiye Cumhuriyeti mevzuatı dışındaki kanunlar çerçevesinde yapılabilecek tazminat talepleri,

2. Sigortalının fiillerinden sorumlu olduğu kişilerin kasıtlı hareketlerinden kaynaklanabilecek tazminat talepleri,

3. Yasal belgelerin, mevcut yasa ve yönetmeliklerde öngörülen zamanlarda tamamlanmamasından kaynaklanan tazminat talepleri,

4. Yazılım veya donanımla ilgili her türlü görüş veya tavsiyeden *kaynaklanan tazminat talepleri*,

5. Sigortalının yedi emin veya benzeri sair bir sıfatla yürüttüğü faaliyetlerden kaynaklanan tazminat talepleri,
aksine sözleşme yoksa teminat dışındadır.

3. METODOLOJİ

Literatür incelendiğinde mesleki sorumluluk sigortası ile ilgili çok az kaynak mevcuttur. Bunun nedeni mesleki sorumluluk sigortasına olan farkındalığın oluşmamış olmasıdır. Bu çalışma özellikle muhasebe meslek mensupları arasında mesleki sorumluluk sigortasına olan farkındalığı artırmada önem arz etmektedir. Çalışmada nitel analiz tekniklerinden örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda birçok sigorta şirketi ile görüşülüp sigorta poliçeleri elde edilmeye çalışılmıştır. Fakat firma gizliliği ve müşteri mahremiyeti örnek olayların elde edilmesini zorlaştırmıştır. Buna karşın, firma ve müşteri isimleri gizli kalmak kaydıyla İstanbul'da faaliyet gösteren bir sigorta şirketi örnek olay niteliği taşıyan iki adet poliçenin kullanılmasına rıza göstermiştir. Çalışmadaki örnek olaylar tamamen gerçeği yansıtmaktadır.

4. ARAŞTIRMAYA DÂHİL OLAN ÖRNEK OLAYLAR

Örnek Olay 1

Sigorta şirketinden elde edilen sigorta poliçesine istinaden aşağıdaki verilere ulaşılmıştır:

- XXX'in iki farklı şirkete mali müşavirlik hizmeti verdiği bilinmektedir.
- XXX birsigorta şirketine kendisinden kaynaklanacak hatalara karşı maddi olarak korunmak için mesleki sorumluluk sigortası yaptırmıştır.
- 2011 yılında XXX'in iki şirkete ait BA/BS formlarını geç verdiği tespit edilmiştir.
- BA/BS formlarının geç verilmesinde sigortalının (XXX'in) sorumluluğunun olduğu bilinmektedir. Ayrıca 2011 Ekim ayında meydana gelen olayların poliçe özel şartına göre teminat kapsamında olduğu ve hasarın poliçe teminatında olduğuna ekspertiz tarafından kanaat getirilmiştir.

Hasar

Maliye Bakanlığında yapılan bildirimlere göre vergi cezaları ve tarihleri Tablo 4’de gösterilmiştir. Buna göre; her iki şirkete ait toplam ceza tutarı 2.140,00 TL’dir.

Tablo4. Vergi Cezaları ve Tarihleri

Tarih	Gerekeçe	Ceza Konusu	Ceza Tutarı (TL)
12.07.2012	213 sayılı VUK	İlgili madde Mükerrer 355/1-1 XXX’ne ait BA/BS formlarının süresinde verilmemesi	1.070,00
12.07.2012	213 sayılı VUK	İlgili madde Mükerrer 355/1-1 XXX.’ne ait BA/BS formlarının süresinde verilmemesi	1.070,00
Toplam			2.140,00

Sigorta şirketi tarafından düzenlenen poliçeye göre, sigorta şirketi hasarın tamamını ödememekteher bir hasarın %5’i olmak üzere minimum 500,00 TL tenzili muafiyet uygulanacağını poliçe kapsamında belirtilmiştir. Yani bir hasar ortaya çıkması durumunda sigortacı hasarın ilk 500,00 TL sini ödemektedir. Tablo 5’de ise ceza tutarları ve sigortalı tarafından yapılan ödemeler gösterilmiştir.

Tablo 5. Ceza Tutarları ve Sigortalı Tarafından Yapılan Ödemeler

Tarih	Gerekeçe	Ceza Tutarı (TL)	Ödenen Tutar (TL)	Ödeme Tarihi	Dekont Açıklama	Kabul Tutarı (TL)
12.07.2012	VUK Mükerrer 355/1-1	1.070,00	713,33	21.11.2012	İlgili	713,33
12.07.2012	VUK Mükerrer 355/1-1	1.070,00	713,33	21.09.2012	İlgili	713,33
Toplam		2.140,00	1.426,66			1.426,66

Tablo 5’deki ceza tutarının Tablo 4’deki ceza tutarından farklı olmasının nedeni sigortalının cezayı erken ödemesi sebebiyle 1/3 oranında indirim uygulanmasıdır¹. Poliçe başına kalan tutar olan 713,33 TL mali müşavir tarafından vergi dairesine ödenmiştir.

¹ 1.070*1/3=356,67

Tazminat

Sigorta şirketinin görevlendirdiği ekspertiz tarafından tespit edilen ve sigorta şirketi tarafından poliçeye göre ödenmesi gereken tazminat tutarları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Tespit Edilen ve Ödenen Tazminat Tutarları

PARA BİRİMİ: TL	1.XXX FİRMASI	2. XXX FİRMASI				TOPLAM
İlk Tespit Tutarı	713,33	713,33				1.426,66
Sovtanj Tenzili	0,00	0,00				0,00
Ara Toplam	713,33	713,33				1.426,66
Eksik Sigorta Oranı	0,00%	0,00%				
Eksik Sigorta Tenzili	0,00	0,00				0,00
Ara Toplam	713,33	713,33				1.426,66
Muafiyet	500,00	500,00				1.000,00
Son Tespit Tutarı	213,33	213,33				426,66
Tazminat Tutarı	213,33	213,33				426,66

Tablo 6’da ilk olarak mali müşavir olan sigortalının maliye bakanlığına yaptığı ödeme tutarı gösterilmiştir. Tablo 5’de de gösterildiği üzere sigortalı 2 farklı ceza için toplam 1.426,66 TL ödemiştir. Daha sonra bu ödemenin ne kadarlık tutarının sigorta şirketi tarafından ödenmesi gerektiği ekspertiz tarafından belirlenmiştir. Sigorta poliçesinde bulunan muafiyet maddesi sebebiyle sigorta şirketi hasar başına 500.00 TL’ye kadar olan kısmı ödememektedir. Bu nedenle 713,33 TL’lik hasarın 500.00 TL’sini ödememekte, hasar başına 213,33 TL² ödeme yapmaktadır. 2 farklı hasar bulunmasından dolayı da ekspertiz 426,66 TL (213,33x2) tutarının sigortalıya ödenmesi gerektiğini bildirmiştir. Böylece sigortalı ödemiş olduğu cezanın bir kısmını sigorta şirketinden tanzim edebilmiştir.

² 713,33 – 500 = 213,33

Örnek Olay 2

- Sigortalı XY'nin 01.08.2011 tarihinde imzalanan sözleşme ile Gelir Vergisi mükellefi XX'e mali müşavirlik hizmeti verdiği ve sözleşmeye göre yapılacak işlerin konusu ve kapsamında SSK işlemlerinin yapılması olduğu anlaşılmıştır.
- XY'nin işyeri dosyasının tescil ettirebilmesi ve işyeri sicil numarası alınabilmesi için kuruma verilen işyeri bildirgesinde "Sigortalı Çalıştırılmaya Başlanılacağı Tarih" kısmına 01.08.2011 tarihinin yazıldığı tespit edilmiştir.
- 5510 sayılı Yasa dâhilinde işe giriş bildirgesi incelendiğinde; sigortalının işe başladığı tarih **01.08.201X** olmasına rağmen bildirgenin elektronik ortamda verilme tarihi barkot numarasından **09.09.201X** olarak okunmaktadır. Bu tarih; en son bildirme verme süresi olan **01.09.201X** tarihini kapsamadığı için bir asgari ücret tutarında idari para cezası kesilerek sigortalı XY'nin mükellefi XX'e tebliğ edilmiştir.
- Ağustos/2011 döneminde kesilen ve tahakkuk ettirilen idari para cezası 837.00 TL'dir.
- İnternet ortamında mükellefin borç durumu sorgulandığında idari para cezasının borç olarak mükellefe yansıdığı görülmektedir.
- İbraz edilen belgelere ve sözlü/yazılı beyanlara göre; idari para cezası, sigortalının mesleki kusuru neticesinde 5510 Sayılı Yasa kapsamında düzenlenmiştir.

Değerlendirme

- İşe Giriş Bildirgeleri SGK'ya internet ortamında verilmektedir. İşe başlama tarihi bildirmede doğru yazılmasına rağmen, bildirgenin internet ortamında verilme süresi gecikmiş olduğu için 837.00 TL idari para cezası uygulanmıştır.
- Sigortalı XY cezaya tebliğ tarihinden itibaren en geç **15 gün içinde yazılı şekilde itiraz etmemiş**, bir aylık süre içerisinde idari mahkemeye başvurup dava **açmamıştır**.
- Cezalıya yapılan tebligat tarihini takip eden günden itibaren 15 gün içinde ödenmesi halinde öngörülen cezalara dörtte bir oranında indirim uygulanacağı ilgili kanunda belirtilmiştir.
- SGK, 15 gün içinde itiraz edilmediğinden, 837.00 TL olarak uygulanan İdari Para Cezası'nın ödenmesini talep etmektedir.

Tablo 7’de sigorta şirketi tarafından ödenen tutarlar gösterilmektedir. Poliçe para birimi EUR’dur. Hasar tarihi 01.09.201X olduğundan TCMB Döviz Satış Kuru: 2,5307 €’dur.

Tablo 7. Tespit Edilen ve Ödenen Tazminat Tutarları

PARA BİRİMİ: EURO	MALİ ME- SULİYET					TOPLAM
İlk Tespit Tutarı	330,74					330,74
Sovtaj Tenzili	0,00					0,00
Ara Toplam	330,74					330,74
Eksik Sigorta Oranı	0,00%					0,00%
Eksik Sigorta Tenzili	0,00					0,00
Ara Toplam	330,74					330,74
Muafiyet	200,00					200,00
Son Tespit Tutarı	130,74					130,74
Tazminat Tutarı	130,74					130,74

Tablo7’ye göre sigorta şirketi ortaya çıkacak tazminat ödemelerinden sadece 200.00 € üstünde kalan kısmını ödemekle yükümlüdür. Örnek olayda ceza tutarı 837.00 TL olarak belirlenmiştir. Bu tutar hasar günü merkez bankasının ilan ettiği kur ile EURO’ya çevrilmiş ve 330,74 €³ olarak ekspertiz tarafından hesaplanmıştır. Poliçeye göre 200.00 € muafiyet bulunmasından dolayı ekspertiz sigorta şirketinin 130,74 €⁴ ödemekle yükümlü olduğu sonucuna ulaşmıştır.

- **Yasal süre içinde itirazda bulunulması durumunda ödenmesi gereken ceza şu şekilde hesaplanacaktır:**

Uygulanan İdari Para Cezası : 837,00 TL (A)

İtiraz Edilmesi Durumunda Yapılacak İndirim (837 TL x 3 / 4) : 627,75 TL (B)

Son Duruma Göre İndirimli Ceza Tutarı : 209,25 TL (A-B=C)

Yasa Gereği Ödenecek İdari Para Cezası (209,25 TL x 3/4) : 156,94 TL

³ 837/2,5307=330,74

⁴ 330,74-200=130,74

Sigortalı, 15 gün içerisinde cezaya itiraz etmiş olsaydı 837.00 TL olarak uygulanan idari para cezası 156,94 TL olarak ödenebilecekti. Ancak yukarıda anlatıldığı üzere 15 gün içerisinde itiraz yapılmamıştır, bu sebeple hasar tutarı 837.00 TL olarak kalmıştır. Hesaplama 837,00 TL dikkate alınmıştır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada muhasebe meslek mensuplarının gelecekte karşılaşılabilecekleri olası risklere karşı yaptırabilecekleri mesleki sorumluluk sigortaları incelenmiştir. Çalışma kapsamında iki adet poliçe örneği ele alınmıştır. Poliçe örneklerinde görüldüğü üzere sigorta poliçeleri mali müşavirlerin müteselsilen sorumlu oldukları işlemleri kapsamaktadır. Meslek mensupları ihmalleri neticesinde ortaya çıkan hasarları sigorta şirketlerinden tanzim edebilmektedirler. Ancak örnek olaylarda da görüldüğü gibi meslek mensupları ortaya çıkan hasarın tamamını tahsil edememektedir. Şöyle ki, düzenlenen poliçelerde gerçekleşen hasarın tamamının sigorta şirketince karşılanmadığı, her bir hasarın %5'i olmak üzere minimum 500,00 TL tenzili muafiyet uygulanacağı poliçe kapsamında belirtilmiştir.

Araştırmada kullanılan örnekler incelendiğinde mesleki sorumluluk sigortasının küçük rakamlar bazında önemsiz olduğu sonucuna varılmamalıdır. Tablo 1 ve Tablo 2'de de gösterildiği gibi işletmeler çok çeşitli vergi borçları ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Söz konusu cezalar her zaman çalışmaya dâhil olan örneklerde olduğu gibi küçük meblağlardan oluşmamakta, yüzbinleri aşan vergi cezaları ile de karşılaşılabilmektedir. Dolayısıyla mesleki sorumluluk sigortası muhasebe meslek mensupları açısından büyük önem arz etmektedir.

Meslek mensubu için risk, mükellef sayısı ile orantılı olarak artıp azalmaktadır. Fazla mükellefi olmayan meslek mensupları için ceza yeme riski daha az olacaktır. Bu sebeple fazla müşterisi olmayan meslek mensupları için sorumluluk sigortalarına fazla ihtiyaç duyulmayabilir. Bunun sebebi ise mesleki sorumluluk sigortasının fayda-maliyet açısından düşük seviyelerde kalacağı kanısı olabilir. Bu durumda müşterisi az olan meslek mensupları prim ödemektense ceza ödeme riskini göze alabilirler. Ancak bunun kesin olarak tespit edilmesi farklı yöntemler kullanılarak hazırlanacak diğer bir çalışmanın konusu olabilir.

KAYNAKÇA

Başbakan Yardımcılığı: Hazine Müsteşarlığı (26 Mayıs 2013) **Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartları**. Ankara: Resmi Gazete(28658 sayılı)

Çetinoğlu, Tansel (2015) ‘‘Dünya’da Ve Türkiye’de Yeminli Mali Müşavirlik Mesleği: Sorumlulukları, Sorunları Ve Çözüm Önerileri’’, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 45 (2015):73-85

Çürük Turgut, Tüm Kayahan (2004) ‘‘Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Sorumluluğuna İlişkin Sorunların Tespitine Yönelik Uygulamalı Bir Araştırma’’ Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3 (2004) :59-76

Devlet Bakanlığı (16.03.2006) **Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına göre; SMMM ve YMM Mesleki Sorumluluk Sigortasının Kapsamı**. Ankara. Resmi Gazete(26110 Sayılı)

Dursun Adem (2005) ‘Finansal Tabloların Denetimi Altında Alternatif Bir Yaklaşım: Finansal Tabloların Sigorta Ettirilmesi Modeli’ **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2** (2005):421-428

Eren Erkan(2010) ‘‘Derecelendirme Kuruluşları Tarafından Verilen Notlar Sebepiyle Üçüncü Kişilerin Uğrayabileceği Zararlardan Kaynaklanan Sorumluluğun Hukuki Niteliği’’ **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi 2** (2010): 111-144

Gürsoy, Kemal Tahir (1973), ‘‘Birden Fazla Kimselerin Aynı Zarardan Sorumluluğu’’, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 30, Sayı 1-4, ss. 57-83 URL 25.02.2016 tarihinde <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?recid=2004&pdf=0002003> adresinden erişildi.

<http://www.gib.gov.tr> [çevrimiçi erişim: 27.03.2016]

<http://www.sgk.com.tr> [çevrimiçi erişim: 27.03.2016]

<http://www.tsb.org.tr> [çevrimiçi erişim: 29.02.2016]

Kahraman, Davut, (2014) ‘‘Sigorta ve Sigortacılık’’, **Sigortacılık. İstanbul : Beta**

Mertol, Can (2006) **Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına Genel Bir Bakış**. Ankara : Seçkin

Ozansoy, Ahmet (2007) SMMM ve YMM’lerin Sorumlulukları, **Yaklaşım Dergisi**, (176) URL: 29.02.2016 tarihinde <http://www.ahmetozansoy.com/sdetay.asp?did=103> adresinden erişildi.

Öntürk Özgür(2014) T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları 1 (2014)

Özbolat, Murat, (2014) **Temel Sigortacılık**. Ankara: Seçkin
Pekiner, Kamuran, (1974) **Sigorta İşletmeciliği**. İstanbul: Sermet
Saruç, Tolga ve Mehmet, A. Sarılı, (2004) **Yeminli Mali Müşavirlerin Müşterek ve Mütessesil Sorumlulukları İle Buna İlişkin Uygulamaların, Temel İnsan Hakları**”, **Avrupa Birliği Hukuku, Anayasa Hukuku Ve Borçlar Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi**. Ankara: Ankara Yeminli Mali Müşavirler Odası

Scheuermann, J. E., & Baillie, J. K. (1995) “Employer ’ S Liability And Errors And Omissions Insurance Coverage For Employment-Related Claims”. **Western New England Law Review**18. (1995)71–98.

Sevim Şerafettin ve Dalkılıç Nilüfer (2009) ‘Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavir Mesleki Sorumluluk Sigortaları: Türkiye’de ki gelişmeler ve Geleceği’ **Mali Çözüm Dergisi** 96.(2009):1-20

Şenocak, Kemal(2009) “Türk Ticaret Kanunu’nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. 1 (2009):189-229

T.C. Yasalar (01.06. 1989) **Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu**. Ankara: Resmi Gazete (3568 sayılı)

Tiryaki Betül(2008) “Özen Yükümlülükleri ile Sözleşmeden Doğan Koruma Yükümlülüklerinin ispat Yükü Bakımından Karşılaştırılması”, **Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, 3-4, (2008):1-13

TÜRMOB (18.10. 2001) **Serbest Muhasebeci Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Vergi Usul Kanunu’nun Mükerrer 227 nci Maddesine Göre İmzalanacak Vergi Beyannamelerinde Uyulacak Esaslara İlişkin Mecburi Meslek Kararı**. Ankara: Resmi Gazete (24557 Sayılı)

Yılmaz, Gül . (2004), **Yeminli Mali Müşavirlerin Müşterek Ve Mütessesil Sorumluluklarının Temel İnsan Hakları, Avrupa Birliği Hukuku, Anayasa Hukuku,, Borçlar Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi** Ankara: Ankara Yeminli Mali Müşavirler Odası Yayınları.